

PODSTATA A VÝZNAM MANAŽMENTU V KONTEXTE INTEGROVANÉHO MANAŽMENTU KRAJINY

Monika OFFERTÁLEROVÁ

THE ESSENCE AND IMPORTANCE OF MANAGEMENT IN CONTEXT OF INTEGRATED LANDSCAPE MANAGEMENT

ABSTRAKT

Príspevok sa zameriava na podstatu, význam a najčastejšie definície pojmu „manažment“, a to predovšetkým v kontexte manažmentu prírody a krajinného manažmentu, resp. integrovaného manažmentu krajiny, ktorý v súčasnosti predstavuje novodobý, moderný trend v rámci integrovanej starostlivosti o životné prostredie.

Kľúčové slová: manažment, krajina, integrovaný prístup, manažment prírody, ekosystémový manažment, krajinný manažment, integrovaný manažment krajiny

ABSTRACT

The paper focuses on the essence, meaning and most common definitions of "management", especially in the context of nature management and landscape management, respectively integrated landscape management, which presently represents a modern trend within integrated environmental care.

Key words: management, landscape, integrated approach, nature management, ecosystem management, landscape management, integrated landscape management

ÚVOD

Manažment je jedna z najdôležitejších ľudských činností. **Manažment podniku** predstavuje proces, formou ktorého sa dosahujú ciele organizácie prostredníctvom usmerňovania premeny vstupov (zdrojov) na požadované výstupy. Manažment možno označiť za **proces** plánovania, organizovania, vedenia ľudí a kontroly [1]. **Manažment prírody (environmentálny manažment)** predstavuje systém riadenia, ktorý sa účelovo zameriava na ochranu a tvorbu životného prostredia v intenciách trvalo udržateľného rozvoja na globálnej, regionálnej a lokálnej úrovni. Jeho cieľom je hľadať nové riešenia ako riadiť podnikové aktivity tak, aby nespôsobili degradáciu životného prostredia. **Manažment krajiny** predstavuje pravidelnú starostlivosť o krajinu s cieľom usmerňovať a zosúladať zmeny, spôsobené sociálnymi, hospodárskymi a environmentálnymi procesmi. **Integrovaný manažment krajiny (IMK)** predstavuje komplexný, celostný manažment územia a všetkých činností, ktoré v ňom majú byť. Ide o **riadenie hospodárenia v krajine**, ktorého hlavným cieľom je ekologicky optimálna organizácia, využívanie a obhospodarovanie priestoru. Toto je aj legitímnym cieľom všetkých priestorovo-plánovacích procesov a **manažmentu územia** [2]. V článku

sa venujeme **pochopeniu pojmu manažment**, pričom hlavný dôraz kladieme na **manažment prírody** a osobitnú pozornosť na **manažment krajiny**, resp. IMK.

PODSTATA A NAJČASTEJŠIE POUŽÍVANÉ DEFINÍCIE POJMU MANAŽMENT

Pojem „**manažment**“ a s ním aj pojem manažér sa objavujú v polovici 19. storočia v súvislosti s rozvojom špecializácie a ako dôsledok rastu dôležitosti informácií a znalostí [3]. Podľa Druckera [4] jeho korenie siahajú ešte viac do minulosti. Pojem manažment pochádza z latinčiny zo slova „manus“, čo v preklade znamená „ruka“. V angličtine výraz „to manage“ znamená „viest“, „riadiť“, „spravovať“ alebo „ovládať“. V americkom poňatí sa „management“ spája s pojmom „zvládnuť“ a „dokázať“ [5]. Podľa Kolmana [3] „manažér“ nie je len niekto, kto sa práve nachádza vo vedúcej pozícii, ale tiež ten, kto dokáže využívať zdroje hospodárne a efektívne. U nás pojmu „manažment“ zodpovedá ekvivalentný pojem „riadenie“. Ale preložiť manažment len ako riadenie by podľa Trunečka [6] bolo značným zjednodušením, pretože na jednej strane sa jedná o označenie funkcie, na druhej skupiny ľudí, ktorí tieto funkcie vykonávajú. Manažment definuje ako proces práce s a prostredníctvom ľudí pre dosiahnutie organizačných cieľov v meniacom sa prostredí. Commission on global governance manažment definuje ako súbor mnohých individuálnych, inštitucionálnych, verejných i súkromných spôsobov riadenia a ich spoločné veci. Je to kontinuálny proces, ktorý zahŕňa kooperačné, konfliktné, resp. aj rozdielne záujmy a akcie. Podľa Papulu [7] je manažment dynamický proces, v ktorom sa manažéri v podmienkach neustále sa meniaceho prostredia snažia prostredníctvom ľudského potenciálu organizácie dosahovať jej ciele pri hospodárnom a účinnom využívaní obmedzených zdrojov. Vodáček a Vodáčková [8] vo všeobecnosti definujú manažment ako súbor prístupov, názorov, skúseností, odporúčaní a metód, ktoré riadiaci pracovníci (manažéri) používajú na zvládnutie špecifických činností (manažérskych funkcií), smerujúcich k dosiahnutiu sústavy cieľov organizácie. Manažment treba chápať nielen ako riadenie, ale aj ako umenie riadiť. Odbornosť v riadení je podľa Druckera [4] daná schopnosťou plánovať, organizovať, motivovať a viesť ľudí, koordinovať, komunikovať a kontrolovať tak, aby podnik fungoval úspešne. Napriek častému používaniu pojmu manažment v odbornej literatúre ako aj v praxi, dodnes neexistuje jeho jednoznačná, resp. všeobecne uznaná definícia. Definície mnohých autorov aj ekonómov sa rôznia a často zohľadňujú iné aspekty manažmentu.

Viaceri autori [8], [9], [10] a i. sa ale aspoň zhodujú v tom, že **rôzne definície pojmu manažment** je možné prehľadne roztriediť do troch hlavných skupín:

- definícia manažmentu, ktorá **zdôrazňuje vedenie ľudí**,
- definícia manažmentu, ktorá **vyzdvihuje špecifické funkcie** vykonávané riadiacimi pracovníkmi,
- definícia manažmentu, ktorá ho **poníma ako vednú disciplínu**.

VÝZNAM A DEFINÍCIA MANAŽMENTU V KRAJINNEJ EKOLÓGIÍ

V krajinnej ekológii je potrebné špecifikovať **definíciu z tretej skupiny**. Vychádzajúc z objektu štúdia, ktorým je krajina, je nevyhnutné definovať **manažment krajiny** a jeho najvýznamnejšie formy aplikácie. Význam manažmentu krajiny ako **vednej disciplíny** výstižne uvádza Richter [11] podľa ktorého **manažment krajiny** zahŕňa plánovanie, riadenie a realizáciu dohľadu nad využívaním a ochranou prírodných, resp. krajinných zdrojov; ako aj nad ich rozvojom a budúcimi zmenami.

Definícia zahŕňa viaceré pojmy:

- plánovanie, riadenie a realizácia predstavujú jednotnú reťaz postupnosti, krok realizácie musí byť bezpečný voči utopickým, alebo škodlivým projektom;

- zatiaľ čo využívanie prírodných zdrojov je poslaním rôznych odvetví hospodárstva a správy, **krajinný manažment** a špeciálne krajinné plánovanie nie je izolovanou úlohou, ale je tesne spojené s plánovacou prácou inštitúcií;
- spojitosť medzi využívaním a ochranou zdôrazňuje nadradenosť zodpovednosti užívateľa za vplyv na krajinu a zahŕňa aj dohľad nad krajinnými úpravami, dohľad má zabezpečiť dlhodobé výnosné využívanie, vysoký stupeň samoregulačnej schopnosti prírody, dobrý obraz krajiny a iné požiadavky;
- z pohľadu dlhodobého rozvoja je pre **krajinný manažment** nevyhnutné vytvorenie komplexného plánu využívania krajiny tzv. **krajinnno-ekologického plánu**.

Manažment krajiny musí tiež zohľadňovať:

- komplexitu fyzicko-geografickej krajiny,
- komplexitu druhov využívania krajiny,
- intenzitu využívania krajiny,
- veľkosť a plošný rozsah vplyvov využívania krajiny a jej zmien [11].

Zahraničná vedecká literatúra vo vzťahu k ochrane prírody a prírodných zdrojov vrátane biodiverzity uvádza i aplikáciu tzv. „**ecosystem-based management**“ v preklade **ekosystémový manažment krajiny** [12]. Cieľom ktorého je obnovovať a udržiavať kvalitu, produktivitu a biodiverzitu ekosystémov a celkovú kvalitu života prostredníctvom takého manažmentu prírodných zdrojov, ktorý je úplne integrovaný so sociálnymi a ekonomickými potrebami [13]. **Ekosystémový manažment krajiny** sa teda vyznačuje svojim integrovaným, holistickým prístupom, medzivedným zameraním a integráciou ľudí a ľudských aktivít. Poskytuje nový rámec pre integrovaný a komplexný prístup v ochrane krajiny, súčasťou ktorej sú ľudia.

Na Európskej úrovni v otázkach starostlivosti o krajinu a riadenia procesov v nej v súčasnosti rezonuje definícia **manažmentu zameraného na všetky typy krajiny** [14]. Tento typ manažmentu je podľa Európskeho dohovoru o krajine definovaný ako „činnosť, ktorá má z hľadiska perspektívy trvalo udržateľného rozvoja zabezpečiť **pravidelnú starostlivosť o krajinu** s cieľom usmerňovať a zosúladiť zmeny, ktoré sú spôsobené sociálnymi, hospodárskymi a environmentálnymi procesmi“.

VZNIK IMK V DÔSLEDKU INTEGRAČNÉHO VÝVOJA STAROSTLIVOSTI O KRAJINU

Teoretické aj praktické aspekty **široko koncipovaného manažmentu krajiny**, konfrontujúceho novodobé záujmy spoločnosti, sa v snahe o zdokonalenie modelu optimálneho využívania a ochrany krajiny neustále vyvíjajú. Aktuálne sa do centra pozornosti krajinných manažérov stavia **celkový charakter krajiny** spolu s environmentálnymi aspektmi jej kvality. Mnohé environmentálne medzinárodné dohovory, konvencie a stratégie, ako aj celoeurópske iniciatívy a legislatíva, v záujme zabezpečenia trvalo udržateľného rozvoja, v **krajinnom manažmente**, čoraz dôraznejšie apelujú na potrebu uplatňovania princípov: **integrácie, nadrezortnosti, nadregionálnosti, celoplošnosti a komplexnosti** [15].

Takmer všetky strategické dokumenty, ktoré boli prijaté na konferenciách týkajúcich sa životného prostredia a trvalo udržateľného rozvoja medzi dôležitými požiadavkami uvádzajú **integrované plánovanie, integrovaný manažment** ako aj integráciu environmentálnych záujmov zo sektorových politík do komplexných smerov [16]. Výstup tohto **integrovaného trendu starostlivosti o krajinu** bol implementovaný aj do národnej legislatívy Slovenskej republiky a predstavuje „**integrovaný manažment krajiny**“ (IMK).

Návrh zákona o krajinnom plánovaní [17] ako jediný právny predpis v SR – IMK definuje:

- **ako komplexnú starostlivosť o krajinu**, prostredníctvom ktorej sa usmerňujú zmeny vyvolané hospodárskymi, sociálnymi a environmentálnymi požiadavkami spoločnosti;

- ako súhrn zásad, činností a opatrení, ktoré prispievajú k dosiahnutiu a udržaniu ekologickej stability krajiny, k zabráneniu jej poškodenia alebo k obnove jej krajinného rázu, k utváraniu podmienok na trvalé udržiavanie, obnovovanie a šetrné využívanie prírodných zdrojov, ochranu poľnohospodárskeho pôdneho fondu, zachovanie prírodného a kultúrneho dedičstva a nehnuteľného pamiatkového fondu, najmä pamiatkových území a na zlepšenie kvality životného prostredia podľa určitých noriem;
- ako nástroj, ktorý zabezpečuje elimináciu rizík spôsobených prírodnými aj antropickými silami, sanáciu nepriaznivých zmien a ochranu a zveľaďovanie kultúrno-historických a prírodných hodnôt územia.

Hlavnou náplňou IMK je **zosúladať** spoločenský rozvoj územia s jeho prírodným, socio-ekonomickým a kultúrno-historickým potenciálom. Ide o **zladenie ponuky**, ktorú predstavujú jednotlivé zdroje určitého regiónu a dopytu, ktorý reprezentujú požiadavky tamjšieho spoločenstva na rozvoj. **Nesúlad** medzi ponukou a dopytom (nerespektovanie zdrojov územia) je determinujúcim faktorom pre vznik nielen environmentálnych, ale aj socio-ekonomických problémov. **Model IMK** sa zameriava na riešenie zmieňovaných problémov, resp. na elimináciu súčasných a prevenciu vzniku nových environmentálnych a socio-ekonomických problémov, čo z dlhodobého hľadiska zabezpečí udržateľný rozvoj daného územia [18]. Vyžaduje si to však interdisciplinárny prístup, zahrňujúci ekológov aj environmentalistov, ktorí v spolupráci so sociológmi a ekonómami vytvoria **špeciálne opatrenia** v oblasti ochrany, integrovaného manažmentu a plánovania krajiny.

ZÁVER

Len uplatňovaním systematického a efektívneho **integrovaného manažmentu krajiny** sa zachová charakter a diverzita krajiny a len **integráciou** environmentálnych, sociálnych, kultúrnych, behaviorálnych a ekonomických aspektov, zosúladením nárokov a požiadaviek spoločnosti s prírodnými danosťami územia môžeme smerovať k trvalo udržateľnému rozvoju tohoto územia. Nesmierne dôležité je preto aj pochopenie významu integrácie a **podstaty integrovaného prístupu** v rozhodovacom procese.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- [1] COLEMAN, R., BARRIE, G. 1993: 525 způsobů jak se stát lepším manažerem. Praha: Management Press, 381 pp., ISBN 80-85603-27-6.
- [2] IZAKOVIČOVÁ, Z., 2006: Integrovaný manažment krajiny – základný nástroj trvalo udržateľného rozvoja. In: Izakovičová Z., Smolenická výzva III – Integrovaný manažment krajiny – základný nástroj implementácie trvalo udržateľného rozvoja. Zborník príspevkov z konferencie, Smolenice, 18.-19. apríla 2006. Ústav krajinnej ekológie SAV, Bratislava p. 40-47.
- [3] KOLMAN, L. 1995: Rozvoj lidských možností: kapitoly z psychologie pro manažéry. 2. vyd. Praha: Provozně ekonomická fakulta ČZU, 98 pp., ISBN 80-213-0243-7.
- [4] DRUCKER, P. F. 1974: Management: tasks, responsibilities, practices. Vol. 1 Oxford: Butterworth-Heinemann. 573 pp., ISBN 0-7506-4389-7.
- [5] VÁGNER, I. 2007: Systém managementu. 2. přepr. Vyd. Brno: Masarykova univerzita, 432 pp., ISBN 978-80-210-4264-3.
- [6] TRUNEČEK, J. ET AL. 1995: Management I. Praha: Ediční oddělení VŠE, 221 pp. ISBN 80-7079-929-3.
- [7] PAPULA J., PAPULOVÁ Z. 2004: Základy podnikania a manažmentu. Bratislava: Kartprint, 223 pp., ISBN 80-88870-37-2.
- [8] VODÁČEK, L., VODÁČKOVÁ, O. 2005: Management: teorie a praxe v informační společnosti. 4. dopl. A rozš. Vyd. Praha: Management Press, 314 pp., ISBN 80-7261-041-4.
- [9] VODÁČEK, L., VODÁČKOVÁ, O. 2006: Moderní management v teorii a praxi. 1. vyd. Praha: Management Press, 295 pp., ISBN 80-7261-143-7.

- [10] VEBER, J. ET AL. 2005: Management: základy, prosperita, globalizace. 1. vyd. (dotisk) Praha: Management Press, 700 pp., ISBN 80-7261-029-5.
- [11] RICHTER, H. 1986: The position of Landscape Management in the Geographical Landscape Research. In: Richter, H., Schonfelder, G. (eds.): Landscape Synthesis – Foundations, Classification and Management. Wissenschaftliche Beiträge, 35.
- [12] SLOCOMBE, D. S. 1998: Lessons from experience with ecosystem-based management. Landscape and Urban Planning 40, p. 31-39.
- [13] SZARO, C. R. ET AL. 1998: The emergence of ecosystem management as a tool for meeting people's needs and sustaining ecosystems. Landscape and Urban Planning, 40, p. 1-8.
- [14] Európsky dohovor o krajine (European Landscape Convention), 2000, Council of Europe, Florence.
- [15] MIKLÓS, L. 2009: Integrovaný manažment krajiny a jeho nástroje. ŽP, Vol. 43, No. 6, p. 315-322.
- [16] KOZOVÁ, M. 2006: Medzinárodné záväzky Slovenskej republiky podporujúce integrovaný manažment krajiny. In: Izakovičová, Z. (ed.): Smolenická výzva III. Integrovaný manažment krajiny – základný nástroj trvalo udržateľného rozvoja. Zborník príspevkov z konferencie. Ústav krajinnnej ekológie SAV, Bratislava, p. 29-36.
- [17] Návrh zákona o krajinnom plánovaní, 02/2006b, Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky.
- [18] IZAKOVIČOVÁ, Z., MIKLÓS L., DRDOŠ J. 1997: Krajinnno-ekologické podmienky trvalo udržateľného rozvoja. Bratislava: VEDA, Vydavateľstvo SAV, 186 pp.

Pod'akovanie [zaradenie príspevku]

Príspevok vznikol v rámci grantového projektu VEGA č. 1/0828/15 s názvom „ Ekosystémové služby krajinnno-ekologických komplexov na území Svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO Banská Štiavnica a okolité technické pamiatky“.

ADRESA AUTORA

Monika OFFERTÁLEROVÁ

Katedra UNESCO pre ekologické vedomie a trvalo udržateľný rozvoj. Technická univerzita vo Zvolene T. G. Masaryka 24, 960 53 Zvolen.

e-mail: monika.off@centrum.sk

RECENZIA TEXTOV V ZBORNÍKU

Recenzované dvomi recenzentmi, členmi vedeckej rady konferencie. Za textovú a jazykovú úpravu príspevku zodpovedajú autori.

REVIEW TEXT IN THE CONFERENCE PROCEEDINGS

Contributions published in proceedings were reviewed by two members of scientific committee of the conference. For text editing and linguistic contribution corresponding authors.